

Ключевые слова: *общий интеллект, социальный интеллект, межличностное взаимодействие, коммуникативная компетентность, когнитивная, мнемическая, эмпатийная подструктуры социального интеллекта.*

E.Z. Ivashkevych, Assistant Professor
Rivne State University of the Humanities, Rivne

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE COMPONENTS OF SOCIAL INTELLECT OF THE PERSON

This article deals with the problem of social intellect in the structure of general intellect of the person. Having analyzed the ideas of humanization psychology we determine the context of social intellect of the person. Social intellect is formed in the result of the development of general intellect and under the influences of socio-cultural conditions. The author of the research says that social intellect includes declarative and operative knowledge which the person uses in a real life with the aim to do the interpretation of events, to make plans and anticipate as real actions of our life so professional situations. The author's conception of social intellect shows us that this intellect includes cognitive, mnemonic and emphatic structures.

Key words: *general intellect, social intellect, interpersonal interaction, communicative competence, cognitive, mnemonic and emphatic structures of social intellect.*

УДК 821-10.01

Т. Данкевич, викладач англ. мови,
Київський національний лінгвістичний університет, Київ

ПОНЯТТЯ ЕМОЦІЙНОСТІ ТА ЕКСПРЕСИВНОСТІ (на матеріалі англійської мови)

Дана стаття присвячена питанням емоційності та експресивності у сучасній лінгвістиці. Розглядаються шляхи передачі даних категорій у мові та мовленні. На прикладі англійської мови досліджено властивості конотативних компонентів значення слів.

Ключові слова: *емоційність, експресивність, оцінність, інтенсивність, екстенсивність, денотативне значення, конотативне значення.*

У сучасному світі дуже помітним стало вираження емоцій у різних сферах життя. Вони стали невід'ємним компонентом розуму, мислення, мовленнєвої свідомості та поведінки в економіці, політиці, культурі, освіті, побуті. Під час спілкування людина не може обійтися без них. Емоційний аспект комунікативної лінгвістики став предметом численних наукових досліджень, а також питанням теорії та семантики емоцій, їхньої концептуалізації та вербалізації. У цьому відношенні джерелом для вивчення людських емоцій виступає сама мова, яка номінує їх, виражає, описує, імітує, стимулює,

© Т. Данкевич, 2014

класифікує, структурує, коментує, пропонує засоби для мовленнєвого маніпулювання та моделювання відповідних емоцій.

Найголовнішою складовою частиною категорії виразності є експресивність, яка, на думку Шарля Балі, основоположника сучасної концепції та методів дослідження експресивних фактів мовлення, означає емоційне сприйняття дійсності та прагнення передати його реципієнту. Він наголошував на існуванні багатьох засобів та способів передачі одного і того ж емоційного змісту. Наявність численних експресивних засобів Ш. Балі виводив із асоціацій, породжених присутністю у пам'яті виразів, аналогічних даному, які створюють свого роду несвідому синонімію [1: 73]. Саме така множинність значень становить проблему експресивності. Експресивність – це сукупність семантико-стилістичних ознак мовної одиниці, які забезпечують її здатність виступати у комунікативному акті як засіб суб'єктивного вираження ставлення мовця до змісту та адресату. Експресивність властива одиницям усіх мовних рівнів [2: 432].

Експресивність – це все те, що робить мовлення більш яскравим, сильно діючим, глибоко вражаючим [3: 68]. Експресивність – це фонетичні, лексичні, морфологічні та синтаксичні одиниці мови; це авторські неологізми, введення просторічної чи жаргонної лексики, стилістичні фігури; паралельні конструкції, зевгма, наростання, всеможливі повторення, інверсія, алітерація і т.д. При всьому цьому експресивно забарвленій лексиці та її значенню приділяється особлива увага в семасіології – наука про значення слів, їхні модифікації та вираження. З точки зору цієї науки у справі вивчення експресивності важливо розмежовувати слова, які називають емоції, та слова, які викликають емоційну (чутливу) реакцію реципієнта (читача/слухача).

У стилістиці існує чотири напрямки дослідження експресивності: 1) стилістика мови або описова стилістика, що вивчає великі класи текстів, у центрі уваги якої – стилістичне забарвлення мовної сутності; 2) стилістика індивідуального мовлення, яка займається дослідженням текстів, що належать конкретному автору (суб'єкту), а також усіх мовних засобів та способів організації зв'язного, цілісного та емоційно забарвленого тексту; 3) порівняльна стилістика, яка досліджує в основному проблеми перекладацького плану; 4) стилістика тексту, яка розглядає експресивність даного тексту з точки зору його естетичної цінності [6: 179]. Експресивність у останньому випадку припускає розгляд різних способів мовленнєвого впливу. Отже, поняття експресивності може бути розтлумачено по-різному:

1) експресивність може бути і стилістичною, і лексикологічною категорією;

2) необхідно враховувати той факт, що експресивність має мовну породу, тобто діє через механізми мови, а ефект її проявляється лише у мовленні (тексті). Звідси випливає, що експресивність має подвійну природу: мовну та мовленнєву.

У цілому ж експресивність можна визначити як відношення суб'єкта до висловлюваного, що, окрім власне експресивності, припускає наявність у змісті таких факторів, як емоційність та оцінковість. Категорії емоційності та експресивності тісно переплітаються [7: 630].

Для уникнення змішування даних понять необхідно чітко з'ясувати їхню різницю. Емоційність покликана для ненависного вираження емоцій у мовленні тоді, як експресивність ставить на меті свідомо підсилити вплив мовлення на реципієнта (слухача/читача). Емоційність – це «прояв у мовленні почуттів та настроїв мовця відносно дійсності чи, іншими словами, суб'єктивне ставлення до дійсності» [8, 129].

Емоційність передається, як правило, наступними мовними засобами: вигуками, словами, які називають емоції та асоціюються з ними, інтонацією та особливими синтаксичними структурами (повтор, еліipsis, інверсія та ін.). Часто емоційне значення слова проявляється тільки у певному контексті, який передає індивідуальний настрій чи відчуття носія мови. Визначено формально-структурні елементи, які передають емоційне значення. До таких елементів у англійській мові відносяться суфікси “y”, “ie”, “let” (sonny, birdie, ringlet), слова-підсилювачі (terrible, nice, great, dreadful). Зустрічаються випадки, коли емоційність передається словами, які втрачають своє предметно-логічне (денотативне) значення і, як наслідок, набувають емоційне забарвлення. До таких слів відносяться вульгарні шари лексики: лайливі слова, прокляття, нецензурна лексика типу damn, bloody, upon my word. Яскравим прикладом емоційності є фамільярно-розмовний підстиль, який проявляється у надлишковому використанні перезапитів, повторів, вигуків, гіпербол, усічених слів.

Поняття експресивності характеризує виразність мовлення індивіда, нерідко «співвідноситься з інтенсивністю, яка має за ціль посилити вплив на слухача, вразити чи переконати його» [9: 352]. У сучасній лінгвістиці виділяється опозиція: інтенсивність – екстенсивність як прояв на мовленнєвому рівні дуже високого та дуже низького ступенів виділення окремої ознаки. Інтенсивність (екстенсивність) пов'язана з якісно-кількісною оцінкою і характеристикою позначеного словом явища чи процесу. Вона може виражатися лексичними мовними засобами, в семантичній структурі яких міститься інтенсивний (екстенсивний) компонент значення, акціональні префікси та суфікси, тропи (гіпербола, літота). Наведемо приклад із популярного роману Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна»: «They swarmed up in front of Sherburn's palings as thick as they could jam together, and couldn't hear yourself think for the noise.» Тут порівняльний зворот «as thick as they could» (порівн. укр. «через шум не чути власного голосу») використовується для посилення уваги читача на стані головних героїв.

Важливу роль у формуванні експресивності тексту відіграють образні вирази, які можуть бути визначені як особливі макрокомпоненти семантики, оскільки вони є одиницями мови, які вимагаються особливого підходу при перекладі, наприклад, у детективі Джозефіни Тей «Міс Пім розставляє крапки» зустрічаємо: «Never before had Lucy met that negative English silence in its full perfection, in its full cruelty. Her own edges began to curl up in sympathy». Складність сприйняття та перекладу даного прикладу полягає у метафорі «her own edges began to curl up in sympathy», яка асоціюється із фразеологізмами: to be on edge – бути роздратованим, нервувати; to set the teeth on edge – драгувати, нервувати. В даному випадку відбувається перерозподіл сем, оживлення денотативного значення слова «edge» (край, кромка). Однак одночасно присутнє значення обох фразеологізмів -роздратовувати.

Експресивність може бути пов'язана зі стилістичною маркованістю мовної одиниці. На цих властивостях засобу мови будується той чи інший стилістичний ефект конкретного тексту, який конструюється із багатоманітного комбінування елементів з різними стилістичними забарвленнями. В сучасному мовознавстві виділяються два аспекти стилістичного забарвлення: емоційно-оцінкове та функціонально-стильове. Вони представляють дві різні сторони одного явища, оскільки в процесі функціонування одиниць мови відбувається взаємодія обох типів стилістичного забарвлення. Таким чином слова

змішаних стилістичних тонів в одному висловлюванні призводять до різкого підвищення комічного ефекту. Наведемо приклад із повісті О. Генрі «Вождь червоношкірих»: «I ain't attempting», says he, «to decry the celebrated moral aspect of parental affection, but we're dealing with humans, and it ain't human for anybody to give up two thousand dollars for that forty-pound chunk of freckled wildcat».

Конотативне значення слова чи його експресивне значення – це те, що пропонується чи асоціюється зі смислом конкретного слова. Дієслово «to connote» означає «припускати» чи «мати на увазі» на додаток до денотативного значення. Для перекладацьких цілей корисно звертати увагу на денотативне значення, яке складається з емоційного, інтенсивного, оцінкового, стилістичного та діалектного компонентів. Конотативні компоненти значення слова виражають чи сприяють вираженню: 1) емоційності, наприклад, слово «mom» порівняно з «mother» більш емоційне, тобто виражає більшу близькість, любов, ніжність та ін. або слово «to scarf» порівняно з нейтральним «to eat» також більш емоційне, оскільки породжує почуття гидливості, відризи; 2) експресивності (ступінь виразності, напруженості), наприклад: дієслово «to abhor» порівняно з «to hate» та «to dislike» викликає більш яскраве образне відчуття; 3) оцінки, наприклад: «cronies» порівняно з «friends» у певному контексті має лайливий відтінок; 4) стилістичного забарвлення, наприклад: «to slay» порівняно з «to kill» звучить виразно формально, по-книжному чи навіть поетично так, як і «to scarf» у порівнянні з «to eat» є словом жаргонним; і, нарешті, 5) діалектної приналежності чи діалекту: «a lift» є британським варіантом, в той час як «an elevator» – це американське слово, «to scarf» визначається носієм британської англійської, як таке, що відноситься до американського діалекту. У британському діалекті синонімом дієслова «to scarf» є дієслово «to scoff». У щоденному використанні всі ці значення частково перекривають одне одного, і розібратися в них стає складно.

Поняття «виразність» або «експресивність» та «емоційність» термінологічно інколи важко розрізнити. Внаслідок цього дані поняття розглядаються як емоційно-експресивний заряд чи, просто кажучи, експресивність словозначення. Так, наприклад, «to lambaste smb» означає «люто нападати» чи «гнівно атакувати кого-небудь»: «He was lambasted in press» – «Він зазнав гнівного нападу з боку преси». В українському перекладі експресивність виражається епітетом «гнівний». Ще один приклад: «to slog (away) at something» означає «працювати без перерви, безперестанку, особливо коли робота важка або монотонна»: «I've been slogging at the thesis for quite a period of time but haven't yet finished it» – «Я вже багато днів панькаюся із цим текстом, але все ніяк не можу закінчити його». Виразність у даному випадку зберігається в українському варіанті перекладу завдяки використанню розмовного слова «панькатися».

Таким чином, категорія експресивності містить у собі наступні поняття: а) емоційність, б) оцінка, в) інтенсивність (експресивність). Що стосується співвідношення понять експресивності та емоційності, то необхідно визнати, що емоційність є частиною експресивності, тобто вона завжди експресивна, в той час як експресивність не обов'язково емоційна; тобто експресивність завжди виражає почуття мовця відносно суб'єкта чи явища дійсності. При цьому експресивність мовлення означає його незвичайність, виділення цілого тексту чи його частини на фоні нейтрального мовного оточення шляхом використання лексичних, фонетичних, граматичних чи стилістичних засобів і, відтак, ця

експресивність сприяє позитивній чи негативній оцінці даного тексту (чи його частини) отримувачем, адже впливає на його емоційну сферу.

Отже, як експресивність, так і емоційність розуміються як категорії комунікативного плану. Однак експресивність – категорія, яка набувається словом чи виразом тільки в даному мовленнєвому контексті або «внутрішньо властива даному одному слову (чи виразу) як елементу мови» [10, 38].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балли Ш. Французская стилистика / Ш. Балли. – М.: Изд-во иностр. лит., 1961. – 393 с.
2. Гридин В.Н. Экспрессивность / В.Н. Гридин // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – С. 591.
3. Галкина-Федорук Е.М. Об экспрессивности и эмоциональности в языке [Текст] / Е.М. Галкина-Федорук // Сб. статей по языкознанию. – М., 1958. – С. 107.
4. Виноградов В. В. Проблемы литературных языков и закономерности их образования и развития / В.В. Виноградов. – М.: Наука, 1967. – 136 с.
5. Звегинцев В.А. Язык и лингвистическая теория / В.А. Звегинцев. – М.: Изд-во МГУ, 1973. – С. 246.
6. Тюленев С.В. Теория перевода: учеб. пособие / С.В. Тюленев. – М.: Изд-во Гардарики, 2004. – 336 с.
7. Шаховский В.И. Эмоции в коммуникативной лингвистике / В.И. Шаховский // Горизонты современной лингвистики: Традиции и новаторство. – М.: Языки славянских культур, 2009. – С. 677.
8. Нелюбин Л.Л. Лингвостилистика современного английского языка: учеб. пособие / Л.Л. Нелюбин. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: МОПИ им. Н. К. Крупской, 1990. – 301 с.
9. Гак В.Г. Высказывание и ситуация. Проблемы структурной лингвистики / В.Г. Гак. – М.: Наука, 1973. – С. 349–371.
10. Ахматова, О.С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахматова. – 4-е изд., стер. – М.: КомКнига, 2007. – 56 с.

Стаття надійшла до редакції 12.08.14

Данкевич Т., преподаватель

Киевский национальный лингвистический университет, Киев

ПОНЯТИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНОСТИ И ЭКСПРЕССИВНОСТИ (на материале английского языка)

Данная статья посвящена вопросам эмоциональности и экспрессивности в современной лингвистике. Рассматриваются пути передачи данных категорий в языке и речи. На примере английского языка исследованы свойства коннотативных компонентов значения слов.

Ключевые слова: эмоциональность, экспрессивность, оценочность, интенсивность, экстенсивность, денотативное значение, коннотативное значение.

Dankevych T., lecturer of English
Kyiv National Linguistic University, Kyiv

CONCEPTS OF EMOTIONALITY AND EXPRESSIVENESS
(based on the English language)

This article is dedicated to the problems of emotionality and expressiveness in modern linguistics. It also deals with ways of realization of these categories in language and speech. Properties of connotative components of a word meaning are investigated taking the English language as an example.

Key words: *emotionality, expressiveness, evaluativeness, intensity, extensity, denotative meaning, connotative meaning.*